

ALEKSANDRA URBAN-PODOLAN

Uniwersytet Zielonogórski, Polska
olaup@wp.pl

Sen w prozie Walentina Rasputina

Wśród utworów Walentina Rasputina trudno znaleźć takie, w których nie pojawiłyby się szeroko rozumiany motyw snu i nie chodzi tu bynajmniej o zwykły stan spania, któremu podlega człowiek z racji swojej fizjologii, lecz o projekcje senne bohaterów, zajmujące niepoślednie miejsce w strukturze utworów syberyjskiego pisarza. Dlatego zapewne Swietłana Siemionowa, autorka monografii *Валентин Распутин*, określa sny właśnie jako „отчетливо распутинский прием”¹. Odnajdujemy zatem w prozie Rasputina zarówno sny kompensacyjne, jak i wróżebne, mamy do czynienia niejako z zawieszeniem bohaterów pomiędzy jawą a snem, z nawiedzeniami w snach oraz wędrówkami śniącego do innych wymiarów; częstokroć motyw snu występuje także w połączeniu z motywem śmierci. Przy tym znamienne jest, że większość Rasputinowskich bohaterów cechuje wiara w doniosłą rolę sennych wizji — mimo iż czasami trudnych do rozszyfrowania — w ich życiu codziennym, co zresztą charakteryzuje wiele kultur i religii, począwszy od starożytności po czasy współczesne. Co zaś tyczy się konkretnie wierzeń i interpretacji snów w tradycji chłopstwa rosyjskiego (z tej właśnie grupy społecznej wywodzą się w większości bohaterowie Rasputina), warto wspomnieć za Michaiłem Łurje, badającym ludowe opowieści o snach, że:

основу корпуса пересказов составляют: 1) сны, в которых сновидец общается с умершими родственниками или знакомыми; 2) сны, в которых предсказания и предписания произносятся являющимися сновидцу сакральными персонажами [...] или кем-либо из умерших родственников; 3) во многом близкие им сны-„голоса”, диктующие сновидцу какие-либо действия [...]; 4) сны о посещении того света (подобные так называемым обмираниям); 5) сны самого различного содержания, образно предвещающие будущие события, т.е. собственно вещи; 6) как отдельная разновидность последних — сны, целенаправленно вызываемые посредством специальных манти-

¹ С. Семенова, *Валентин Распутин*, Москва 1987, s. 46.

ческих действий (календарно или окказионально обусловленных „загадываний” на сон)².

W prozie Rasputina odnaleźć można niemalże wszystkie wymienione rodzaje snów, ze względu jednak na ograniczone ramy niniejszego szkicu swoją uwagę poświęcimy jedynie niektórym z nich, zaledwie sygnalizując obecność pozostałych w utworach prozaika rosyjskiego.

W *Encyklopedii snu* James R. Lewis odnosi termin „sny kompensacyjne” do kilku rodzajów zjawisk:

Po pierwsze, może odnosić się do faktu, że podczas snu [...] trwa przetwarzanie informacji, które napłynęły do nas w ciągu dnia. Dlatego w marzeniach sennych pojawiają się obrazy ze stanu czuwania. Po drugie, może on oznaczać, że w marzeniach sennych otrzymujemy to, czego brak nam na jawie. I wreszcie termin ten może odnosić się do snów, w których odreagowujemy napięcia czy to wywołane codziennymi problemami, czy też powstałe wskutek tłumienia nieuświadomionych uczuć³.

W prozie Rasputina do tej grupy zaliczyć należy niewątpliwie sny Kuźmy — męża tytułowej bohaterki opowieści *Pieniądze dla Marii* (*Деньги для Марии*, 1967), który stara się uchronić żonę przed straszliwymi konsekwencjami 1000-rublowego manka, wykrytego przez kontrolera w wiejskim sklepie, gdzie Maria pracowała w charakterze sprzedawczyni. Brakująca kwota jest tak pokaźna, a termin jej zwrotu na tyle krótki, że zdobycie pieniędzy wydaje się Kuźmie niemal nierealne. Ciężący nad rodziną problem zaczyna niepokoić bohatera w snach, będących projekcją nie sytuacji realnej, lecz rzeczywistości pożądanej, oczekiwanej. Pierwszy sen pojawia się w przeddzień wyjazdu do brata w mieście, który wydaje się ostatnią deską ratunku, bo mieszkańcy rodzinnej wsi zawiedli:

Ему [Кузьме — А.У.-Р.] приснился интересный сон: будто он едет в той самой машине, которая его разбудила, и собирает для Марии деньги. Машина сама знает, где они есть, и останавливается, а он только стучит в окно и просит, чтобы ему их вынесли. Деньги выносят, и машина идет дальше⁴.

Drugi sen śni mu się już w pociągu, w drodze do miasta:

Ему снится странный сон. Будто идет общее колхозное собрание, на котором обсуждается вопрос о деньгах для Марии⁵.

Przewodniczący liczy wszystkich obecnych — a przyszli tłumnie — i oblicza, że aby zebrać potrzebną kwotę, na każdego obecnego wypadnie po cztery ruble i czterdzieści kopiejek. Głosy z sali proponują, aby zaokrąglić sumę do pięciu rubli na głowę. I oto:

² М.Л. Лурье, *Вещие сны и их толкование (На материале современной русской крестьянской традиции)*, [w:] *Сны и видения в народной культуре*, сост. О.Б. Христофорова, Москва 2002, s. 28.

³ J.R. Lewis, *Encyklopedia snu*, przeł. G. Gasparska, Warszawa 1998, s. 196.

⁴ В. Распутин, *Деньги для Марии*, [w:] *idem, В поисках берега*, Москва 2008, s. 93.

⁵ *Ibidem*, s. 38.

стол, за которым сидят Кузьма и Мария, — уже не стол, а ларь, и в него со всех сторон, из многих-многих рук падают деньги. Через пять минут ларь полон⁶.

W rezultacie zebrano 1125 rubli, a nadwyżkę postanowiono podzielić między potrzebujących.

Jak widać, wprowadzony do utworu nie pojedynczy sen, lecz seria snów (sen o samochodzie pojawia się dwukrotnie, nadając utworowi kompozycję pierścieniową, a jego dopełnienie niejako stanowi sen o wiejskim zebraniu) ma na celu ukazanie sposobu rozwiązania problemu w oparciu o ludzką solidarność i współczucie, przy czym — jak słusznie zauważa Siemionowa — dzięki zastosowaniu wizji sennych odbywa się to bez natarczywego moralizatorstwa⁷. Jednak, jak dalej konkluduje badaczka, to najprostsze wyjście z sytuacji „[...] для нынешней реальности оказывается сущей утопией, место которой лишь в сонной фантазии”⁸.

Bohater utworu próbuje analizować, znaleźć logiczne wyjaśnienie snu o zbiorce pieniędzy, odnosząc go właśnie do pierwszej — według rozróżnienia Lewisa — kategorii snów kompensacyjnych:

что мог бы значить этот сон с деньгами. Приснится же такое! Ничего он, конечно, не значит, просто думаешь все время об одном и том же, надумано уже столько, что теперь лезет обратно. А все же на душе нехорошо. [...] Неужели ничего у него не получится? Неужели все зря?⁹

Opowieść *Pieniądze dla Marii* ma kompozycję otwartą — akcja kończy się obrazem Kuźmy przed drzwiami mieszkania brata. Opierając się jednak na utrwalonej opozycji marzeń sennych i realnej rzeczywistości, w której funkcjonują bohaterowie, nie może on liczyć na wiele. Antytetyczny sens snów w tym wypadku zawiera się w dysonansie między wyidealizowanymi oczekiwaniami i wyobrażeniami bohatera a realnymi reakcjami ludzi niezdolnych do okazania zrozumienia, współczucia i bezinteresownej pomocy.

Paradoksalnie jednak, mimo że w snach — jak pokazuje przykład Kuźmy — trapią bohaterów troski dnia codziennego¹⁰, sen/spanie jest stanem nader pożą-

⁶ *Ibidem*, s. 39–40.

⁷ Zob. С. Семенова, *op. cit.*, s. 46.

⁸ *Ibidem*.

⁹ В. Распутин, *op. cit.*, s. 41.

¹⁰ Podobnie jak inni Rasputinowscy bohaterowie, np.: bieżące wydarzenia nie pozwalają usnąć mieszkańcom Matory, wstrząśniętym dewastacją cmentarza przez służby sanitarne, określoną oficjalnie jako przygotowanie terenu pod zatopienie („[...] стонали без сна и мучились старые люди, напуганные и изнуренные содеянным на кладбище [...]” — В. Распутин, *Прощание с Матерой*, [w:] *idem*, *В поисках...*, s. 134); w noc przed opuszczeniem Matory bezsenność nie opuszcza Nastazji („Всю ночь Настасья не спала, жгла огонь [...] Да и как было спать в последнюю ночь, где взять для такого сна покою? Где взять недумы, нежити, чтобы уснуть?” — В. Распутин, *Прощание...*, s. 136); Tamara Iwanowna po dwóch nieprzespanych nocach postanawia dokończyć niedającą jej spokoju sprawę — zabić gwałciciela córki („[...] Тамаре Ивановне было не до сна. Чтобы отдаться сну, надо вместе с одеждой взять и выпростаться из себя, как из кукольной оболочки, а она в такие была закована кандалы, что, как

danym — stanowi próbę oderwania się, ucieczki przed rzeczywistością właśnie. Stąd wielokrotnie w niewielkiej objętościowo opowieści pojawia się motyw snu jako stanu upragnionej błogości, stanu wyzwolenia, stąd główny bohater niemal jak mantrę powtarza prośbę o sen: „Спать, спать, спать... Кузьма пытается накрыться сном, как одеялом, уйти в него с головой, но ничего не получается”¹¹, a podczas bezsennej nocy konkluduje w myślach: „Хорошо тем, кто спит”¹². Niebezpiecznie: ludzie szczęśliwi, nietraپieni troskami czy też mający poczucie dobrze spełnionego obowiązku zasypiają i śpią spokojnie, jak Kuźma, gdy wydaje mu się, że sprawa pieniędzy przybrała pomyślny obrót („Кузьма засыпал счастливый, благодарный своему дню за доброту и выручку. Так, счастливый, тогда и уснул, забыв, что его день уже прошел”¹³), jak Agafia, gdy w jej chacie założono dach („И как в детской колыбели, чего не бывало давным-давно, унесло ее, как на мягких руках укачало — вскочила уже при солнце, непритворно заахала, набрасываясь на себя с попреками, но чувствовала уже, что выпалась не своим изношенным сном, когда вся ночь в заплатках да дырах, а сном свежим, здоровым, и выпалась впрок”¹⁴) czy jak Tamara Iwanowna, która wymierzyła zasłużoną — jak sądziła — karę sprawcy gwałtu („— Она хоть спать сегодня будет... она всё сделала”¹⁵ — konkluduje w rozmowie z synem mąż bohaterki).

Jako było wspomniane na wstępie, Rasputin nader często wykorzystuje uniwersalny stereotyp kultury, jakim jest wiara w sny: prorocze i wróżebne, najczęściej z elementami symbolicznymi. Znamienne przy tym, iż wiele z owych snów łączy się z uwarunkowanym religijnie wyobrażeniem o istnieniu świata duchowego oraz łączności pomiędzy żywymi i zmarłymi. Zapewne dlatego bohaterów Rasputina nawiedzają w snach ich zmarli krewni. W charakterze przykładu warto przywołać sen Agafii — głównej bohaterki opowiadania *Chata* (Изба, 1999):

Много спустя, уже когда умерла дочь и где-то торилась и для нее самой дорожка к отбытию, приснился ей [Agafii — A.U.-P] сон, поразивший ее откровенным своим смыслом. Сон такой: у себя в избе сидит она на полу, неловко подвернув ноги на одну сторону и кренясь на другую, и смотрит, смотрит неотрывно перед собой, ничего не видя... Справа от нее лежит дочь, слева Савелий.

— Ты, мама, лежишь? — спрашивает дочь.

— Нет, сидю.

Чуть позже голос Савелия слева:

— Ты легла, Агафья?

— Ишо сидю.

ни сдвигай их, как ни укладывай в поисках облегчения, они не переставали выгибать ее в муке” — В. Распутин, *Дочь Ивана, мать Ивана*, [w:] *idem, Век живи — век люби*, Иркутск 2008, s. 282) i in.

¹¹ В. Распутин, *Деньги...*, s. 7.

¹² *Ibidem*, s. 85.

¹³ *Ibidem*, s. 82.

¹⁴ В. Распутин, *Изба*, [w:] *idem, В поисках...*, s. 319.

¹⁵ В. Распутин, *Дочь Ивана...*, s. 300.

Через полгода под самый Покров, укрывающий землю белым саваном, накрыли и Агафью в домовине белым полотном и снесли на погост, поставили над нею тяжелый лиственничный крест. Скончалась она со спокойным лицом¹⁶.

Sen ten stanowi jedno z wielu — w utworach pisarza — świadectw wiary ludu rosyjskiego, którego przedstawicielką niewątpliwie jest zarówno Agafia, jak i inne Rasputinowskie „staruchy”, wiary w istnienie świata pozagrobowego, gdzie żywych oczekują ich bliscy zmarli. Ci jednakże — poprzez nawiedzenia senne — mogą wpływać na czyny żywych lub przestrzegać przed ich konsekwencjami. W utworze *Córka Iwana, matka Iwana* mamy do czynienia z obu tymi zjawiskami, przy czym, paradoksalnie, bliscy w świecie pozagrobowym wskazują głównej bohaterce utworu zgoła inne drogi postępowania. Śniące się Tamarze Iwanownej matka i babka niejako prognozują, że sama będzie musiała domagać się czy nawet wymierzyć sprawiedliwość za krzywdę zgwałconej córki:

Во сне к ней несколько раз приходила покойница-мать и, оглядываясь, торопясь, чего-то боясь, рассказывала, в свою очередь, о своей покойнице-матери, бабушке Тамары Ивановны, которая чего-то добивалась от матери Тамары Ивановны. Никак нельзя было понять, чего она добивалась, но жутко становилось оттого, что там тоже продолжают какие-то отношения¹⁷.

Słyszany we śnie (w prokuraturze, tuż przed zastrzeleniem gwałciciela) głos ojca próbuje powstrzymać ją — jak się okazuje, bezskutecznie — przed tym radykalnym krokiem:

— Томка-а-а-а!

Это голос отца, Тамара Ивановна узнала бы его где угодно, и слышится он точно бы из детства. Разве не может быть такое, что предостережения наших родителей, которым мы в своё время не вняли, блуждают в горах и лесах до той самой поры, до той совпадающей черты, когда требуется их точное повторение. Ошеломлённая, Тамара Ивановна замирает.

— Томка, воротись! Томка-а-а! — истошно зовёт отец, и гром опять грозно гремит вслед его словам¹⁸.

Z kolei w utworze *Pożegnanie z Matiorą (Прощание с Матёрой, 1976)* Rasputin niemal wprost odnosi się do kwestii zaświatów, życia pozagrobowego, innych „wymiarów”, przychylając się czy wręcz akceptując tezę o możliwej łączności między światem naszej codzienności a tym innym, pomiędzy żyjącymi a zmarłymi, funkcjonującą niemal we wszystkich systemach religijnych i tradycjach kulturowych¹⁹, przy czym Rosja i prawosławie nie stanowią w tym względzie wyjątku:

Спала Матера-деревня. Старухам снились сухие тревожные сны, которые слетали к ним уже не по первой очереди, но старухи о том не знали. Только ночами, отчалив

¹⁶ *Ibidem*, s. 326.

¹⁷ В. Распутин, *Дочь Ивана...*, s. 236.

¹⁸ *Ibidem*, s. 290.

¹⁹ Zob. np. *Zaświaty a sny*, [w:] J.R. Lewis, *Encyklopedia...*, s. 257 n.

от твердого берега, сносятся живые с мертвыми, — приходят к ним мертвые в плоти и слове и спрашивают правду, чтобы передать ее еще дальше, тем, кого помнили они. И много что в беспамятстве и особожденности говорят живые, но, проснувшись, не помнят и ищут последним зряшным видениям случайные отгадки²⁰.

Na szczególną uwagę wśród onirycznych motywów w prozie Rasputina zasługuje „wspólny” sen bohaterów opowieści *Жыи і памятай* (*Живи и помни*, 1974), sen małżonków Nastiony i Andrieja Guśkowów, śniony przez nich równocześnie podczas przebywania Andrieja na froncie i przez każde widziany jakby ze swojej strony. Nastiona uważa ten sen za proroczy:

Обоюдный сон — такого она, сколько жила, не знала. Обоюдный — стало быть, не простой, вещей. Его и разгадывать не надо, он весь на виду²¹.

Kobieta kilkakrotnie przychodzi do męża, prosząc, aby wrócił i pomógł jej w wychowaniu dzieci. Ten jednak odrząca ją, nie wierząc słowom żony o rzekomych dzieciach. Jak podkreśla Stanisław Poręba, sen ten „ma swoją prehistorię w realnej rzeczywistości, w jakiej żyją bohaterowie, rzeczywistości związanej z bezskutecznym oczekiwaniem dziecka, które oto niespodziewanie miało przyjść wtedy właśnie, gdy oboje znaleźli się w dramatycznej sytuacji bez wyjścia”²². Brak akceptacji macierzyństwa Nastiony ze strony jej męża jest w opowieści główną (choć nie jedyną) zapowiedzią tragicznego finału — samobójstwa ciężarnej Nasty. Ponieważ jednak sny prorocze otwierają możliwość zmiany przyszłości²³, Nastiona uporczywie prosi męża, aby przypomniał sobie zakończenie snu, mając nadzieję na odwrócenie biegu wydarzeń:

— Ишь как! Самого главного-то и не узнали. — Настена не удержалась, укорила: — Что тебе стоило согласиться или на худой конец промолчать? Теперь бы все по-другому было.

— Не хватало еще верить во всякие сны, — неуверенно возразил он.

— Сон-то, сам видишь, какой. На две стороны. В одну ночь, поди, и приснился обоим. Может, то душа моя к тебе наведывалась. Оттого все так и сходится. — Все еще надеялся на что-то, Настена продолжала допытываться: — И ни разу, ни разу ты меня после того с ребятенком не видел? Вспомни хорошенько.

— Нет, ни разу²⁴.

Sen jednak pozostaje bez zakończenia, znajdując swoją kontynuację — zgodnie z przypuszczeniami Andrieja — w realnym życiu bohaterów: „Судьба его нарочно нам оставила. Чтоб не во сне, а в жизни показать”²⁵.

Siemionowa zwraca uwagę na pewne szczególne, prawie „telepatyczne” zdolności Nastiony, które umożliwiają jej obcowanie z bliskim człowiekiem. Co

²⁰ В. Распутин, *Прощание...*, s. 135.

²¹ В. Распутин, *Живи и помни*, [w:] *idem, Живи и помни. Повести*, Москва 2010, s. 185.

²² S. Poręba, *Realizm, mitologia i utopia w prozie Walentina Rasputina*, „Przegląd Humanistyczny” 1980, nr 7/8, s. 28

²³ Zob. J.R. Lewis, *op. cit.*, s. 196.

²⁴ В. Распутин, *Живи...*, s. 186.

²⁵ *Ibidem*, s. 182.

wieczór przed snem bohaterka rozmawia z mężem, a raniem nie wstaje dopóty, dopóki go nie ujrzy. Wydaje jej się przy tym, że swoimi „nawiedzeniami” wpływa na jego wolę. Jak przekonuje Siemionowa, dzięki tym zdolnościom w Nastionie szczególnie głębokie jest poczucie nierozzerwalności ich losów oraz odpowiedzialności²⁶. Jednakże w kontekście wspólnego snu bohaterów należy wspomnieć, że podczas nawiedzeń sennych — zgodnie z wyobrażeniami ludowymi — śniącego odwiedzają zwykle duchy zmarłych, nie zaś żyjących osób, co także można odczytywać jako kolejny zły omen. W ten sposób sekwencje snów w opowieści *Жы и памятай* mają antytetyczny i równocześnie proroczy charakter w stosunku do realnej rzeczywistości, w której funkcjonują bohaterowie utworu.

Analogicznie należałoby odczytać także sen Aleksandry z opowiadania *Wasilij i Wasilisa* (*Василий и Василиса*, 1967), nawiedzanej w snach przez syna, który zagubił się jako czteroletni chłopiec podczas ewakuacji. Kobieta od lat bezskutecznie próbowała go odnaleźć, teraz zaś, kiedy na jakiś czas zamieszkała u Wasilija, syn wzywa ją do dalszej drogi:

— Теперь он мне снится. Когда ему исполнилось десять лет, снился десятилетним, когда исполнилось пятнадцать, и во сне столько же. А теперь он совсем взрослый. Приходит сегодня ночью и говорит: „Мама, дайте мне своё родительское благословение, жениться хочу”.

— А ты? — вся подавшись вперёд, спросила Василиса.

— А я ему отвечаю: „Подожди, сынок, вот найду тебя, тогда и женись”. — „А скоро ты меня найдёшь?” — спрашивает он.

— Ой ты! — ахнула Василиса.

— „Скоро, — говорю, — сынок, очень скоро”. Он и пошёл от меня. „Ау! — кричит. — Мама, ищи”.

Василиса, замерев, ждёт продолжения. Александра молчит²⁷.

Podobnie jak Nastiona z opowieści *Жы и памятай*, Wasilisa, której Aleksandra się zwierzyła, wierzy, że we śnie można otrzymać wskazówkę. Ponieważ jednak takiej nie było, analogicznie jak we wspomnianym utworze, można domniemywać, iż utracone dziecko wzywa ją z zaświatów lub też niesie zapowiedź czyjejś śmierci. W związku z tym ma ono, być może, swój ukryty plan — wzywa matkę do opuszczenia domu Wasilija i Wasilisy, aby poróżnieni małżonkowie mogli się pogodzić, co rzeczywiście ma miejsce w finałowej scenie, kiedy na łożu śmierci Wasilij prosi żonę o wybaczenie.

Przedstawione przykłady potwierdzają tezę Jewgienija Safronowa, opartą na analizie snów proroczych, iż w większości wypadków sny te oraz związane z nimi sytuacje (spełnione proroctwa) negatywnie wpływają na śniącego — przy czym najczęściej ich efektem jest śmierć, rzadziej zaś pożar, wojna, zwolnienie z pracy czy inne nieprzyjemne lub niebezpieczne wydarzenia²⁸.

²⁶ С. Семенова, *op. cit.*, s. 91.

²⁷ В. Распутин, *Василий и Василиса*, [w:] *idem*, *Век живи...*, s. 425–426.

²⁸ Zob. Е.В. Сафронов, *Веще сновидение и сбывшееся событие: механизмы соотношения*. Cyt. za: www.ulfolk.ru/Statji/555/556.pdf.

Przykładem takiej obrazowej, niepokojącej (choć w sposób dalece nieokreślony) bohaterkę projekcji sennej jest sen Warwary z opowieści *W ostatnią godzinę* (*Последний срок*, 1970). Kobieta opowiada matce i siostrze sen, który sama określa jako „нехороший”, choć nie potrafi odczytać jakoby zawartej w nim przepowiedni:

Вот будто сидим мы, бабы, кругом, а бабы все какие-то незнакомые, ни одной не знаю. Вот будто сидим мы и лепим пельмени. И как ты думаешь, чё мы в начинку-то в них кладём? [...]

— Грязь. Под ногами у нас грязь, мы её вместо мяса и берём. И такие будто радые, что у нас пельмени-то с грязью будут. Прямо смеёмся от радости. [...] Как вспомню, так меня всю дрожью обдаёт²⁹.

Warwara, podobnie jak Kuźma z opowieści *Pieniądze dla Marii*, próbuje rozszyfrować ukryty sens złowrózbnego snu: „К чему бы это? Вот беда-то! Я бы знала, я бы и спать не ложилась, чтоб мне не видать его”, starając się pocieszyć sama: „— Землю во сне видать — это, однако, и не к худу совсем, — неуверенно сказала потом она и огляделась”³⁰.

Na zakończenie warto wspomnieć utwór *Przywidzenie* (*Видение*, 1997), w całości poświęcony rozmyślaniom o śmierci ukazanej symbolicznie jako most na rzece. Bohater co noc słyszy dzwon, udaje się do tajemnej krainy, co noc czyni kolejny krok, który przybliża go do granicznego mostu. Tytułowe „видение” w literaturze przedmiotu ujmowane jest jako forma bliska, lecz nie tożsama ze snem. Zasadniczą różnicę między nimi stanowi w tekście brak wyraźnie zarysowanych granic — zarówno z punktu widzenia śniącego bohatera, jak i czytelnika — między realiami snu a światem rzeczywistym, w którym funkcjonuje bohater³¹, czego doskonały przykład stanowi wspomniany utwór.

Zaprezentowany materiał pokazuje — aczkolwiek w sposób bardzo skrótowy — iż sny stanowią istotny element konstrukcyjny utworów Rasputina. Jak słusznie zauważył Poreba: „Do osobliwości poetyki prozy Rasputina należą [...] sny o treści znaczącej, nawiedzające bohaterów i dopełniające całość obrazowo-pojęciowej struktury poszczególnych opowieści”³². Wprowadzenie elementów onirycznych może pełnić w utworach swoistą funkcję komentarza odautorskiego, uwalniając je od ciężaru jawnego moralizatorstwa, sny determinować mogą celowościowy charakter zdarzeń fabularnych zmierzających do tragicznego finału, a w połączeniu z innymi elementami ludowego światopoglądu, jak wierzenia i przesady, wróżbiarstwo czy też demonologia, wpisują autora *Pożegnania z Ma-*

²⁹ В. Распутин, *Последний срок*, [w:] *idem*, *Век живи...*, s. 64.

³⁰ *Ibidem*.

³¹ Zob. np. О.В. Федунина, *Поэтика сна в романе „Петербург” А. Белого*, „Белая гвардия” М. Булгакова, „Приглашение на казнь” В. Набокова, Москва 2003, s. 24 [wersja elektroniczna].

³² S. Poreba, *op. cit.*, s. 27.

tiorą w krąg autorów akceptujących swój wiejski rodowód i świadomie ukazujących w swym piśarstwie rzeczywistość opartą na „ludowej wizji świata”³³.

The dream in Valentin Rasputin's prose

Summary

As Svetlana Semenova puts it, dreams are „Rasputin's trademark artistic feature.” Indeed, one can hardly find dreamless pieces in his oeuvre. There are compensation and divination dreams and the protagonists seem to inhabit the middle zone between reality and dreamscape. The dreams involve visitations and translocations to other dimensions. Often they appear alongside the motif of death. The oneiric elements may function as author's commentary, thus freeing it from the onus of overt moralising. They may determine the purpose of the events constituting the plot and leading up to a tragic finale. Combined with folklore, such as beliefs, superstitions, fortune-telling, and demonology, they put Rasputin among the authors unashamed of their folk roots and deliberately incorporating folk outlook on the world in their writing.

Keywords: Valentin Rasputin, dreams, oneiric elements, motif of dream.

³³ W. Olbrych, *Ludowa wizja świata we współczesnej rosyjskiej prozie wiejskiej (aspekt ideologiczny)*, [w:] *Problematyka realizmu w rosyjskiej literaturze radzieckiej*, red. G. Porębina, „Rusycystyczne Studia Literaturoznawcze” 9, Katowice 1986, s. 88–89.